

tsár István, az Értelmiségi Munkanélküliség Ügyeinek kormánybiztosa hasonló intézkedéseket hozott a zsidó alkalmazottakra vonatkozólag a 188 358/1944. EMK. sz. rendelettel. *Budapesti Közlöny*, 174. sz. (1944. augusztus 3.), 15. o.

172. *Vádirat*, 3:563. o. Addigra a parlamentet a rezsim engedelmes eszközévé alakították át, amennyiben a pártokat augusztus 24-én feloszlatták.

173. Koródy hivatásos újságíró, Szabolcs és Ung vármegye képviselője volt. Koródy Komollyal folytatott tárgyalásainak néhány részletét lásd a 29. fejezetben.

174. *Vádirat*, 3:564–565. o.

175. A legtöbb forrás azt állítja, hogy az egyezményt a Lakatos-kormány írta alá rövidebb beiktatása után. (Vö. Lévai, *Zsidósors Magyarországon*, 277. o., és Munkácsi, *Hogyan történt?*, 224. o.) Másrészt Lakatos azt állítja, hogy az egyezményt a lelépő Sztójay-kormány írta alá (NG-1848). Eddig nem találtak német dokumentumot, amely alátámasztaná ezt az állítást. Augusztus 30-i táviratában Veessenmayer tájékoztatta Ribbentropot – valószínűleg Reményi-Schneller vagy Jurcsek közlése alapján –, hogy az új magyar kormány eldöntötte: szeptember elsején megkezdji a zsidók koncentrációját, és szeptember 2-án az elszállításukat. *RLB*, 215. dok. Lásd még C. A. Macartney, 2:327. o.

176. *Magyarországi Zsidók Lapja*, 6, 31. sz. (1944. augusztus 3.), 3. o.

177. *Uo.*, 32. sz. (1944. augusztus 10.), 3. o. Míg a zsidó munkabrigádokat eredetileg kizárólag budapesti romeltakarításokra állították be, fokozatosan más célokra és más településeken is kezdték felhasználni őket. Lásd például *FAA*, 2:618–625. és 641–643. o.

178. *Vádirat*, 3:499. o. A következő hónapban a németek még többet követeltek. A minisztertanács 1944. szeptember 27-i ülésén a külügyminiszter egyebek között a következőket mondotta: „...a németek a budapesti zsidóság közül legalább 1500 zsidó azonnali kivitelét sürgetik. A budapesti Zsidó Tanács vállalkozott arra, hogy ezeket kikeressi.” *MOL*, 1. tekercs.

179. *Magyarországi Zsidók Lapja*, 6., 36. sz. (1944. szeptember 7.), 3. o. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a 18 és 48 év közötti férfiak többsége már a reguláris munkaszolgálatos-századokban szolgált.

180. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 226. o.

181. Bővebben Hornynak a munkaszolgálati rendszerben betöltött szerepéről lásd a 10. fejezetet. Heinrich Jánosról lásd: Ember Mária: „Egy mentési kísérlet története.” *Magyar Nemzet*, 1986. május 17., 10. o.

182. „Aki rangját és életét kockáztatta.” *Új Élet*, Bp., 1986. május 15.

183. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 227–229. o.

184. *Uo.*, 230–232. o. Egy másik memorandumban a zsidó vezetők tömör információkkal látták el dr. Langmárt a gettósítási és deportálási folyamatban részt vevő magyar és német hivatalos személyiségekről, köztük Ferenczyről, Lulayról, Eichmannról és Krumeyről. *Uo.*

185. A magyar politikai, kormányzati és egyházi vezetők mozgósításának alapjait Komoly Ottó rakta le. A Nemzetközi Vöröskereszt képviselőjeként tevékenykedve Komoly a „magyar vonalat” próbálta megoldozni – az SS-vonalon működő Kaszt-nerral ellentétben –, ami sokkal eredményesebbnek bizonyult. Szoros és hatékony kapcsolatot tartott fenn Mester Miklóssal, Bereczky Albert református lelkésszel, Tildy Zoltánnal és más vezetőkkel. Közeli munkatársai közé tartozott Török Sándor, a keresztény zsidók képviselője, továbbá a Mentőbizottság tagjai, melynek szintén elnöke volt. Stern Samu gyakran a Komoly által vezetett különféle csoportok által kidolgozott álláspontokat tárta a kormányzó elé. Lásd Komoly naplóját az 1944. au-